

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Patrocíniumi helynevek vizsgálata

Témavezető:
Hoffmann István
tanszékvezető

Készítette:
Lévai Zsanett
V. magyar –
V. művelődésszervező

Debrecen, 2008

Tartalomjegyzék

1. A patrocíniumi helységnévadásról általában	3
2. A patrocíniumi helységnevek elhelyezése az egyházi helységnevek körében	4
3. Az egyház szerepe a patrocíniumi nevek kialakulásában	5
4. A védőszent-választás indítékai, befolyásoló tényezői	9
5. A patrocíniumi helységnevek kialakulása	11
6. Változási hajlandóság, csoportosítási módok és szempontok	13
7. Az eredeti név és a patrocíniumnév viszonya, a váltás módjai	16
8. Összesített adatok a névváltásokról	17
8.1. Időbeli összefüggések	17
8.2. Térbeli összefüggések	20
9. Kőrös – Abaúj – Torda: Három vármegye alapos vizsgálata	23
10. Az adatok kiértékelése	35

Bibliográfia

Mellékletek:

- 7.1. A korábbi név a szentnév előtagjaként jelenik meg
- 7.2. Az eredeti név mellett vagylagosan él a patrocíniumi névváltozat is
- 7.3. A település korábbi nevét fölváltja az újabb: a patrocíniumi név
- 7.4. Speciális esetek

1. A patrocíniumi helységnévadásról általában

KNIEZSA ISTVÁN állítása szerint **a patrocíniumi helynévtípus keletkezésének kezdetei körülbelül a 12-13. század határára, e helységnévadás divatja pedig az 1250-től 1350-ig tartó időszakra tehető** (1943: 131).

Nálunk csupán minden 14-15. település viselt e körbe tartozó nevet, ami a becsülhető teljes ómagyar kori településnév-állomány (20 000 hely) alig 7%-át teszi ki (1390 helységnév) (HOFFMANN 1998: 112). A Kárpát-medencei nyelvek közti viszonyt tekintve azonban azt tapasztalhatjuk, hogy a horvát-szlavón vidékek középkori névanyagában nagy számmal jelen van a patrocíniumi helynévtípus, a későbbi századokban viszont csökken, s adatváltozások is tapasztalhatók: *Szentkirály* → *Kraljevci*, *Szentgergely* → *Gregoravác* stb. (Az okleveles írásgyakorlat szokásai és az élő beszélt nyelv valósága áll itt szemben egymással, illetve e névtípus horvát megfelelőiben a patrocíniumnév eredetileg is csak magában a névben, a *svet* nélkül jelent meg.) (BENKŐ 1996: 96)

KISS LAJOS meggyőződése, hogy „a templomcíméből való helységnévadás megvolt francia, spanyol, olasz és bajor-osztrák nyelvterületen is, valamint a szlovéneknél, horvátoknál, szlovákoknál és – inkább csak kivételszerűen – a csehekénél, lengyeleknél és másoknál is” (MEZŐ 1996: 125-126). BÁRCZI GÉZA és BENKŐ LORÁND szintén európai mintákat gyanít a patrocíniumi nevek használatában, így egyedül MEZŐ ANDRÁS tér el a hagyományos véleményektől. Szerinte ugyanis „a templomnévnek helységnévvé való átvonódásában főleg idegen hatást keresni” (1996: 44), s bár e névtípus európai nyelvföldrajzi helyzete egységes kultúrkört (magyar, itáliai, dél-német, dél-nyugati szláv) jelez, e névadási szokást – a templom és a falu kapcsolata folytán – belső fejlődés is eredményezhette. **Azaz, a templomi védőszentnév-adásban még közrejátszhatott nálunk a nyugat-európai kultúrhatás, a templomnév → helységnév fejlődésben viszont ez már kizárható.** (BENKŐ 1996: 96)

Bizonyos „különleges” patrocíniumi nevek magyar-idegen párhuzamai viszont aligha mentesek nyelvi interferenciáktól, például: *Mindszent* ~ ném. *Allerheiligen*, *Szentkereszt*, spanyolul *Santa Cruz*, olaszul *Sancta Croce* stb. (BENKŐ 1996: 96) Tehát **a „templomcíméből alakult magyar helységnevek egykor a Kárpát-medencén kívül is felfedezhetőek voltak”.** (KISS 1996: 110)

2. A patrocíniumi helységnevek elhelyezése az egyházi helységnevek körében

MEZŐ ANDRÁST idézem, mikor azt a kijelentést teszem, hogy „**az egyházi helységnév kifejezés** a magyar névtani irodalomban **nem** tekinthető **megállapított terminus technicusnak**” (1996: 23). KNIEZSA „egyházi vonatkozású” (1943: 129), míg MIKESY SÁNDOR „vallási” helynevekről beszél (1939: 474). MEZŐ pedig egyházi helynévnek tekint minden olyan helységnevet, „amelyben nyelvileg kifejeződik valamilyen egyházi építményre vagy ezek részeire, az egyház tiszteleti nevére, az egyházhoz tartozó személyekre és szervezetekre való utalás” (1996: 23-24).

Az egyházi helyneveknek a középkori Magyarországon **négy csoportja alakult ki**: az egyházi épületekre, építményekre és részeikre, az egyházhoz tartozó személyekre, az egyházi szervezetre és a patrocíniumi, azaz a templom titulusára utaló helységnevek.

Az egyházjog a patrocínium (védőszent) és a titulus (templomcím) között különbséget tesz: **védőszentnek azt nevezi, akinek oltalma alá helyeznek valamely templomot, akiről azt elnevezik, titulushoz pedig a nem szent, hanem valamely hittitokra vagy isteni személyre való utalást.** Ennek ellenére MEZŐ ANDRÁS azokat a településneveinket tartja patrocíniumi helységneveknek, amelyek közvetlenül vagy közvetve utalnak valamely templomcímre, illetőleg az ezekben foglalt, bennük megnevezett védőszentre, isteni személyre, a szentek együttesére, szentként tisztelt tárgyakra és megszemélyesített fogalmakra (1995: 25). A templomi védőszentnév (patrocínium, patronus ecclesiae), a templomcím vagy titulus (titulus ecclesiae) és a templomnév (vocí abulum, nomen ecclesiae) kifejezéseket pedig egymás szinonimáiként használja *A templomcím a magyar helységnevekben (11-15. század)* című könyvében, s mivel dolgozatomban nagyrészt az ő munkájára épül, én is ezt teszem.

A fontosabb definíciók tisztázása és e névtípus rövid bemutatása után néhány érdekességre hívnám fel a figyelmet az egyház szerepét és a templomcím-választást illetően. A következőkben a patrocíniumi helységnevek kialakulásáról beszélnék a jelentősebb összefüggések megvilágításával, végül pedig a névváltás mikéntjét foglalom össze szövegesen a mellékelt táblázatok segítségével.

3. Az egyház szerepe a patrocíniumi nevek kialakulásában

A középkori egyház a társadalmi ideológiának lényegében a megalkotója volt. „Befolyása a saját intézményi keretein kívül a középkor társadalmi szerveződésében, a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban, s a hiteles helyek révén az oklevelek kibocsátásában egyaránt számottevő volt” (TÓTH VALÉRIA 2007: 411), s mindebből adódóan valamilyen formában hatása volt a nevek alakulására, még ha nehezen is érhető tetten. TÓTH VALÉRIA ezen kijelentései sarkalltak arra, hogy kutakodjam kissé a középkor távoli világában, pontosítsam történelemtudásomat, s a korabeli viszonyok ismeretében szemléljem a patrocíniumi nevek keletkezési körülményeit.

Szeretet, tolerancia, megbocsátás, együttérzés – a keresztény értékrend legfontosabb pontjai, a legfőbb keresztény értékek ezek, melyek szerint az életet élni kell, vagy legalábbis kellett a középkori Európában. **A vallásos gondolkodás akkoriban gyorsan terjedt** – főleg az egyre növekvő szegény rétegek körében.- mert az egyház azt hirdette, hogy a megváltó Isten mindenkire kiterjeszti jószágát. A vallás így lassan **az élet minden területén megjelent**, szinte 'befészkelte magát' az emberek mindennapjaiba. Az élet fordulópontjaihoz rendelte rituáléit, ezáltal vált egyre meghatározóbbá: a keresztelkedés, a házasságkötés, a gyóntatás, a temetkezés új szokásait vezette be, megszentelte az ünnepeket, elrendelte a böjtöt a testi-lelki megtisztulásért, munkaszüneti nappá tette a vasárnapot, s az egyházi ünnepek is munkaszüneti napok lettek.

Az egyházhoz való tartozás tehát **alapvetően befolyásolta a középkori emberek gondolkodását.** A vallásos nézet lett a mérce a mindennapokban, az ünnepekben, a művészetekben, sőt még az épületek is az egyházat éltették: a román stílus például a harcoló egyház, míg a gótika a diadalmas egyház stílusa volt, az Isten felé törekvés határozott kifejezője. Maga a templomépület is számos funkciót látott el: a várszerűen megerősítettek például oltalmat adtak a kegyúrnak és a hívő közösségnek a belső viszályok illetve a külső támadások idején; a magas toronnyal bírók az utazók és kereskedők tájékozódását segítették; néhányuk a határjárások illetve birtokmegosztások alkalmával funkcionált viszonyítási pontként; vitás ügyek esetén a templom oltára volt az eskütételi ceremónia helyszíne; s valamennyi templom környéke a lakosság közéletének színtere is volt egyben; továbbá temetkezési hely és komoly érték is, hiszen az

oklevelek tanúsága szerint vagyontárgyként kezelték az egyházi épületeket, épületcsoportokat. E sokrétű szerep magyarázza MEZŐ ANDRÁS szerint, hogy „a középkorban elsődleges helységnevi funkcióban vagy helységneveink egyéb módon való alakításában rendkívül gyakran” vettek részt a templomok. (1996: 36)

Az egyházi épületeknek három alaptípusát különítjük el: a már említett templomok mellett a kápolnákat és a monostorokat. A kápolnák – ahogy MEZŐ ANDRÁS fogalmaz - „csak bizonyos szentségek kiszolgáltatására” hivatott, saját pappal nem rendelkező templomok voltak. (1996: 30) Míg a kolostorok a középkori Európa mintagazdaságai, a technikai fejlődés előremozdítóiként a szerzetesek lakhelyéül szolgáltak, ahol 'Isten szolgálói' a külvilágtól elzárva a 'szegénység', az 'alázat' és a 'tisztaság' – azaz a szerzetesi hármasság fogadalom – jegyében éltek. Pontos napirend írta elő feladataikat: fizikai munkát (állattenyésztés, földművelés) és szellemi tevékenységet (másolás, kódexírás) egyaránt végeztek. Velük ellentétben a hívőkkel közvetlen kapcsolatot csupán a világi papság tartott: ők temettek, kereszteltek, gyóntattak, miséztek.

Mindennek ismeretében úgy vélem érdemes elgondolkodni TÓTH VALÉRIA azon elképzelésén, hogy **a templomok védőszentjének kijelölésében az egyház játszotta a döntő szerepet.** (2007: 411) Annál is inkább, mert kutatásai során senki sem talált még bizonyítékot arra, hogy a lakosság maga választott volna saját templomának védőszentet. Ahogy KRISTÓ GYULA is fogalmaz: „itt a nép nem alkotó, kezdeményező, hanem befogadó, átvevő volt”, s az így létrejött elnevezések egyértelműen „a hivatalosság akaratát” fejezik, illetve fejezték ki (2003: 11). Tehát mesterséges névadás történt éppúgy, mint a korai középkorban, az igazgatási jellegű térszervezéskor, ahol minden esetben „a hatalmi szervezet munkájaként” valósult meg „a várispánságok és vármegyék (mint a világi térszervezés nagy egységei), valamint az egyházmegyék és a főespereségek (mint az egyházi térszervezés nagy egységei) kisebb egységekre osztása” (TÓTH VALÉRIA 2007: 411-12). Erre az összefüggésre TÓTH VALÉRIA hívja fel a figyelmet, s gondolatmenetét az egyház névadó szerepét illetően néhány észrevétel erejéig még tovább követném: SOLYMOSI LÁSZLÓ szóbeli közlése alapján ugyanis kizárja a központi akarat befolyását, „inkább a helyi egyházi személyek, előljárók szerepével” számol, s végül arra a következtetésre jut, „hogy **az egy-**

ház névadó tevékenysége nem rekedt meg a templomok nevének (a védőszenteknek) **a meghatározásánál, hanem túllépve ezen a patrocínium helységnévvé alakulásában is meghatározó” lehetett** (TÓTH VALÉRIA 2007: 412). Megcáfolja tehát BENKŐ LORÁNDOT, aki szerint „a nyelvközösség spontán nyelvi aktusa játszódik le”, (1993: 13) s vele együtt valamennyi kutatót, aki népi névadási folyamatot feltételez és a közösség 'leleményével' magyarázza a megvalósulás különbözőségeit. Kijelentését komoly érvekkel támasztja alá, többirányú vizsgálatának logikus eredménye ez a megállapítás. Hogy pontosan mely érvekkel győzött meg, a továbbiakban fejtem ki:

Az első szempontja, hogy a latin nyelven történő megjelenés feltűnően jellemző a patrocíniumi nevekre (TÓTH VALÉRIA 2007: 408). Mint tudjuk, a templomcímek a hivatalos okmányokban mindig kizárólag latin nyelven szerepeltek. Még azután is, hogy a patrocíniumból lett településnevek magyar adatokkal történő rögzítése elterjedt. (A magyar nyelvű formák viszonylag hamar megjelentek – már az 1300-as évek kezdetén – és uralkodóvá is váltak.) De azelőtt természetesen latin nyelven jegyezték le az oklevelekben a települések nevét is, akárcsak magukat a templomcímeket. **Ezen névtípus latin nyelvűsége tehát a patrocíniumok latin rögzítésével magyarázható**, illetve állítható párhuzamba.

A következő szempontja – melyre a Szűz Mária templomáról elnevezett helységek nagyon jó példát adnak – az, hogy „bizonyos patrocíniumok a saját szinonimáikkal váltakozva fordulnak elő, akár egy-egy település adatsorában is” (TÓTH VALÉRIA 2007: 413). A középkori Magyarországon a Szűz Máriát övező tisztelet és áhítat igen nagy mértékű volt: kápolnáinak, kolostorainak és templomainak száma megközelíti a hatszázat. A címekben a legváltozatosabb formákban említik őt éppúgy, mint a településnevekben, s e formák gyakran keverednek egymással az ugyanazon templomokra illetve településekre vonatkozó adatokban is.

A titulus vagy *Boldogasszony*, vagy *Szentmária* bizonyos esetekben pedig *Somorja* formában fejeződik ki, s túl azon, hogy e megnevezési lehetőségek keverednek egymással, a következő variációk is előfordulhatnak: a puszta templomcím állhat önmagában; kiegészítheti egy megkülönböztető jelző; szerepelhet a településre utaló köznévi birtokos jelzőjeként; illetőleg egy más motívációjú helységnév előtt, azzal jelölt vagy jelöletlen birtokos szerkezetet alkotva.

Az adatok legtöbbszörében a Szűzanya *Boldogasszony* megjelölése található, s a településnevek körében a *Szentmária–Boldogasszony* típusú váltakozás a leggyakoribb. MEZŐ ANDRÁS ebben azt az utat látja, „amelyet helyneveink megállapodott formáik elnyeréséig bejártak”. (1996: 45) HOFFMANN ISTVÁN viszont úgy véli, hogy **az ingadozó névhasználat: „a beszélt nyelvben kevésbé lehetett jellemző, inkább oklevélsajátosságként értékelhetjük.”** (HOFFMANN 1998: 116)

Harmadik szempontként e névtípus kronológiai és névföldrajzi vonatkozásait vizsgálja. Abból indul ki, hogy „a templomépület igencsak markánsan jellemzett egy vidéket, települést akkor, amikor kevés volt belőlük”, azaz körülbelül a 13. század előtti időszakban (TÓTH VALÉRIA 2007: 414). Ennek alapján – és e névtípusról a spontán keletkezést feltételezve – a legtöbb ilyen településnévnek a 13. század előtről kellene származnia. A gyakorlat viszont mást mutat: **a templomcímből lett településnevek időben a 14. századtól jelentek meg tömegesen, helyileg pedig – mivel az egyház nyugat felől kezdett terjedni – egy délnyugat-magyarországi göcből indultak.**

Egyértelmű tehát a patrocíniumi nevek mesterséges volta a kronológiai és a névföldrajzi vonatkozásokat tekintve, ezt támasztja alá e településnevek nem magyar területeken tapasztalható viselkedése is, és erre enged következtetni e névtípus változási érzékenysége, melyről a továbbiakban még lesz szó.

Utolsó szempontként a tipológiai vizsgálatról, a funkcionális és formai jegyek áttekintéséről számolnék be, melynek eredménye tovább erősíti az eddigieket.

A patrocíniumi nevek ugyanis rokonságot mutatnak a pusztá személynévi helynevekkel, így elterjedésük rendszertani akadályba nem ütközött, sőt: – ahogy TÓTH VALÉRIA fogalmaz: – „idővel ez a névadási mód kilépett az egyházi irányítás alól, és a már meglévő nevek modelljét felhasználva „spontán” módon is eredményezett új névalakulatokat. Ettől kezdve tekinthetjük a patrocíniumi nevek típusát olyannak, amely meghonosodott magyar földön is. **A magyar névrendszer végső soron tehát befogadta ezt a névalkotási eljárást,** s a beilleszkedés olyan jól sikerült, hogy utóbb nemcsak az új településnevek keletkezéséhez szolgáltatott analógiát, hanem analógiaként hozzájárult már létező helynevek átalakulásához is.” (2007: 418)

4. A védőszent-választás indítékai, befolyásoló tényezői

A patrocínium (védőszent) és a titulus (templomcím) közötti különbséget már tisztáztam, a **védőszent fogalmát szintén: védőszentnek azt nevezzük, akinek oltalma alá helyeznek valamely templomot, amit aztán elneveznek róla, azaz a szentről.** Azt viszont nehéz megmondani, hogy a múltban mi alapján választottak egy-egy templomnak védőszentet. Hogy milyen indítékkal és mely szempontok figyelembevételével tudtak a sok szent közül egyet megnevezni, mint a templom 'örangyalát'. „Forrásainkban gyakran esik szó templomok, kápolnák vagy éppen kolostorok alapításáról, s ezekben olykor előre meghatározzák a felépítendő egyházak nevét. A tényleges motiváció azonban számos alkalommal homályban marad”(MEZŐ: 1996: 37).

Különösebb **egyházi előírás arra vonatkozóan nem volt, „hogy ki legyen valamelyik templom védőszentje,** vagy helyesebben, mi legyen valamely templom címe”. „Ennek választása vagy a hithirdetőktől, vagy a templomalapítótól, vagy magától a néptől is függött” – mondja SCHWARTZ ELEMÉR (1932: 133). Arra az esetre viszont, hogy maga a lakosság választott volna védőszentet saját települése számára, kétségtelen bizonyítékot nem talált.

Bizonyos **befolyásoló tényezőket** viszont mindenképp meg kell említenünk. Elsőként a védőszent ünnepét, pontosabban a **kötelező ünnepek** körét, mely KOVÁCS BÉLA kutatásai alapján a legmeghatározóbbnak tűnik, hisz az általa vizsgált 2490 eset közül 2011-szer a törvény által meghatározott ünnepek szentjei közül választottak patrónust (1989-90: 414) Ehhez kapcsolódik a **nap-tár,** melynek befolyása akkor érezhető, ha egy szentnek több ünnepe is van egy évben. Meghatározó lehetett még **az egyházalapító nevének védőszentje,** de **a saját egyház védőszentjének más egyházra való ráruházására** is találunk példát. Előfordul továbbá, hogy **a szerzetesrendek vagy az uralkodó család kedvelt szentjeire** esett a választás, sok esetben pedig a **hazai szenteket** részesítették előnyben. Befolyásoló tényező volt még: az **ereklye birtoklása, a szentek életének fontosabb helyszínei iránt érzett tisztelet és egyéb egyháztörténeti körülmények.**

A címválasztás motívumai tehát meglehetősen sokfélék, ahogy a választható védőszentek köre is szinte meghatározhatatlan. Ezért érdekes, hogy e széles

körből a magyarok mindössze 124-132 patrocíniumot választottak, s HOFFMANN ISTVÁN számításai szerint „átlagosan mintegy 32 elnevezett objektum jut minden egyes névtípusra” (2003: 549). MEZŐ ANDRÁS *A templomcím a magyar helységnevekben (11-15. század)* című műve alapján született ez az eredmény, melyben 5700 névpéldány szerepel 175 névadóval: közülük 23-ról csupán mellékol-tárokat, 54-ről csak egyetlen templomot, 17-ről pedig alig két objektumot neveztek el. „Mindez azt mutatja, hogy az összes névtípusnak több mint a fele a névpéldányoknak mindössze 1,5%-ában szerepel.” (HOFFMANN 2003: 549) Nem is csoda, hisz bizonyos szentek népszerűsége elképesztő méreteket öltött: például közel ezer templom – azaz nagyjából minden hatodik - Szűz Máriáról kapta a nevét, s ezzel a leggyakoribb magyarországi titulus Szűz Mária neve lett.

Az egy templomcímre átlagosan jutó helynevek száma hazánkban 18, ami igen magas arány. A helységnévvé vált templomcímek gyakorisága pedig megerősíti MEZŐ ANDRÁSNAK azon kijelentését, miszerint „őseink a szent titkok és szentek már-már beláthatatlan sorából nagyon határozottan és igen szűk csoportot létrehozva válogattak.” (1996: 225) A titulusok csoportjai pedig a következők: az Istenre, Istenhez tartozó fogalmakra utalók, a Szentírásban előforduló patrónusok nevei, illetve a mártírok és hitvallók csoportja.

Végül, e téma lezárásaként, érdemes megemlíteni, hogy természetesen nem minden templomcím vált helységnévvé. A száznál is több templom patrónusaként szereplő szentek nevei nagyon különböző arányban fordulnak elő helységnévként: erről részletesebben a következő fejezetben lesz majd szó.

5. A patrocíniumi helységnevek kialakulása

A középkorban a templomok elsődleges helységnévi funkcióban vagy helységneveink egyéb módon való alakításában rendkívül gyakran jelentek meg. Ennek magyarázata sokrétű szerepükben (temetkezési hely, védelmi funkció, közéleti színtér, tájékozódási pont, vagyontárgy, igazságszolgáltató) rejlik, amint azt a 3. fejezetben már bővebben kifejtettem. (MEZŐ 1996: 36)

A különféle egyházi intézmények patrocínium jellegű megnevezéseinek helységnévvé válása számos körülménytől függött. A védőszentnévi helységnevek keletkezhetnek kápolnák, plébániatemplomok és szerzetesi rendházak titulusbeli előzményeiből. Viszont „az a lehetőség, hogy a védőszent neve helységnévvé váljék, már az oltárnév: templomnév különbségében, már az oltárnév szintjén elszigetelődött” – mondja BENKŐ LORÁND (1989: 14). Ennek oka, hogy a templomcímek általában korábban keletkeztek, s egyúttal az építmény főoltárában nyertek ábrázolást, míg a mellékoltárok, a templomhajók két oldalán kialakított kápolnák és oltáraik létesítése időbeli csúszással, sokszor a templom felszentelése után akár évszázadokkal később is történhetett. Abban tehát tökéletesen igaza van HOFFMANN ISTVÁNNAK, hogy „az összes olyan név, amely kizárólag mellékoltár jelölőjeként fordul elő”, nem vált településnévvé. Jól látja azt is, hogy „a női szentek nevéből viszonylag ritkán válik településnév: minden ötödik Szent Erzsébet és minden hetedik Szent Margit templomnévből lett csupán helységnév.” S végül igazat kell adnunk HOFFMANN ISTVÁNNAK abban is, hogy „a gyakori templomcímek körében a helységnévvé alakulást” „maga a helynév-rendszer is gátolta: az azonos településnevek használata bizonyos távolságon belül ugyanis zavaró”, megtévesztő lett volna az emberek számára (2003: 551).

A patrocíniumi helységnevek kialakulási mechanizmusának, a helynévvé válás megokolásának több tényezőjét feltételezzük. Például: a templomnév jelöléstárgulása, valamely védőszent tényleges birtoklása, a hely patrocíniumi nevének előre meghatározása, az alapnév továbbszármaztatása, vagy másodlagos keletkezés (amikor a védőszentnévi helynév egy más motivációjú korábbi név helyébe lép) stb.

A templomcímek helységnévvé alakulását persze számos körülmény akadályozhatta, s miközben **minden templomnév korántsem válhatott helység-**

névvé, „fordítva nézve minden szentnevet hordozó helységnév patrocínium indíttatású egyházi névre megy vissza”. BENKŐ LORÁND szerint „az egyházi eredetű, patrocínium alapú névelőzményeknek...” „...akkor volt jó esélyük a helységnévben való folytatódásra, ha egyfelől egytemplomos, egyplébániás kistelepülésekre vonatkoztak, másfelől ha a falu keletkezése és templomának felépítése, illetőleg egyházközségének megalakulása közel egykorú volt” (1989: 13-15).

MEZŐ ANDRÁS véleménye az, hogy a magyar patrocíniumi helynevekben csak „hivatalos” keresztnévi alakok szerepelnek, népi, becéző formák nem. BENKŐ LORÁND viszont nem tartja indokoltnak ezt az elhárítást, szerinte az Ága (Ágoston), Luka (Lukács), Jakó (Jakab) alakok ellentmondanak ennek. (BENKŐ 1996: 96)

6. Változási hajlandóság csoportosítási módok és szempontok

Korábbi vizsgálataimra támaszkodva kijelenthetem, hogy a **patrocíniumi településnevek** egyházi támogatással, **egyfajta kultúrnévtípusként jöttek létre**. Változási hajlandóságukat már többen is vizsgálták, és a továbbiakban én is erről szeretnék többet megtudni.

KRISTÓ GYULA úgy véli, hogy „a templomcíméből alakult településnevek alaki szempontból igen nagy változatosságot mutatnak”, s kijelentését azzal indokolja, hogy „az esetek felében a patrocínium önmagában vált településnévvé (tehát pl. *Szentkirály*, *Szentmiklós*), a többi esetben különféle utótagot kapott” (2003: 60).

Hasonló eredményre jutott TÓTH VALÉRIA, mikor a patrocíniumi és a törzsi eredetű településnevek összevetését végezte. (Ő változási érzékenységen a neveknek azt a hajlamát érti, „amely az eredeti állapotukból való kimozdulásukat előidézi” (2006: 32). Ennek tükrében a pontos adatok a változáson átment nevekről – a törzsi típus esetében – a következők: 87% kapott jelzőket, névcserére nincs példa, 10%-ban fordul elő együttesen névintegráció, jelzőcsere és egyéb jelzőt érintő változás. Az összehasonlítás alapjául pedig az szolgált, hogy a két típus tagjai hasonlóan viselkednek, hasonló strukturális megoldásokkal alakulhatnak helynévvé. (2006: 34.) Tehát „szűkebb értelemben a **patrocíniumi eredetű településnevek változási érzékenysége 17%-ban** határozható meg, ami a törzsi eredetűeknél mutatkozó legfeljebb 1%-nak a fényében kiugróan magasnak bizonyul” (2006: 35). Viszont ha egyenlő súllyal mérlegeljük a névcserét, a jelzővel való kiegészülést és a szerkezeti változásokat, „akkor a patrocíniumi településnevek változási hajlamát átlagosnak minősíthetjük, mivel az ilyen motivációjú neveknek pontosan a fele esett át a története során valamilyen típusú változáson” – állítja TÓTH VALÉRIA (2006: 32).

MIKESY SÁNDOR a helynévalakulás szempontjából 7 altípust hoz létre a patrocíniumi helyneveken belül (1939: 474-75), SZABÓ T. ATTILA két nagy csoportot: a nominativusi formákat és az összetett alakokat különíti el *A személynevek helyneveinkben* című tanulmányában, MEZŐ ANDRÁS pedig **két alapvető típust: a patrocíniumi alap- és a patrocíniumi megkülönböztető elemeket**. (1996: 238)

Az utóbbi helyzetében a templomnév köznévi vagy tulajdonnévi utótagokkal fordul elő. A köznévi utótagokkal rendszerint jelölt, ritkábban jelöletlen birtokos jelzős szerkezetet alkot 125 helységnévi adatban, 57 esetben pedig a települések vagy birtokok osztódásával kapcsolatosan, a közös alapnevű helységek azonosítására tulajdonnévi utótagokkal fordul elő a patrocínium.

Legtöbb helynevünk első magyar adata (összesen 1136) **a patrocíniumi alapelemek típusába tartozik.** A középkorban a patrocínium csaknem 700 esetben önmagában fordul elő. Jelzős változatból keletkezett sima alapelemekkel kb. 30 névben találkozhatunk. Ø + köznévi szerkezetű nevekből keletkezett sima alapelemek mintegy 25 példában igazolhatók. Kb. 90 esetben történik más motivációjú korábbi nevek felváltása Ø fokú patrocíniumi helynévvel és több mint 60 adatsorban figyelhető meg, hogy a korábbi helynév jelzőként csatlakozik a patrocíniumi alaptaghoz. Alig hétszer fordul elő, hogy a korábbi helységnévet egyéb jelzős Ø fokú alapelem váltja föl. Összesen kb. 110 névalakulásról tudunk, ahol másodlagosan jelzővel bővült sima alapelemek vannak. Az elsődlegesen jelzővel adatható alapelemek csoportjába 90 példát sorolhatunk. Jelzőjükre rövidült összetett patrocíniumi nevekből csak 9 db van, a régebbi patrocíniumi név fölcserélése egyéb motivációjú névvel pedig mindössze kétszer fordul elő. (MEZŐ 1996: 238-244)

A változások rendszerbe foglalását TÓTH VALÉRIA is elvégezte. Mintául a közszavak változási típusait választotta, mely alapján három csoportot különített el. Szerinte „megváltozhat egyrészt a név jelentése anélkül, hogy a hangalak módosulna (jelentésváltozás), átalakulhat másrészt a névtest a jelentés változatlansága mellett (alaki változás) és a kettő kombinációjaként olyan változás is elképzelhető, amely a hangalakot és a jelentést egyidejűleg módosítja (komplex folyamat)” (2006: 35).

Jentésváltozásról beszél, ha „egy valamikor településnévként funkcionáló névforma a továbbiakban változatlan névtesttel határrészt, dűlöt vagy más egyéb helyfajta jelöl. A patrocíniumi eredetű településnevek körében ez nem is olyan ritka folyamat, s többnyire a falvak pusztásodásával hozható összefüggésbe” (2006: 36).

Alaki változásnak minősíti a névcserét (ilyenkor a módosítás a helynév testének egészét érinti), és a részleges változást (amikor az elsődleges település-

névnek a nyelvi megformáltságában, vagy az alkotóelemeiben ragadható meg valamilyen szerkezeti módosulás). A névcseré 36%-os gyakorisággal fordul elő a patrocíniumi eredetű településneveknél. Ennek hátterében – TÓTH VALÉRIA meglátása szerint – „igen gyakran pusztán a patrocíniumi eredetű településnevek nagy vitalitása áll, ami pedig főképpen a névtípus egyházi támogatottságából eredhet” (2006: 36-7).

Komplex változásnak tartja a néveltűnést („amikor egy meglévő településnév az általa jelölt denotátummal együtt nyomtalanul elvész”), a névdifferenciálódást (amit a falvak osztódása eredményez) és a névintegrációt (ami ritkán fordul elő és tetten érni is nehéz) (2006: 35).

Az említett szempont mellett TÓTH VALÉRIA egy másikat is figyelembe vesz: a változás okát, mely alapján két csoportot alkot: a nyelvi okokkal magyarázható illetve a nyelvi okokkal nem magyarázható változásokat. Az előbbi csoportba a szerkezeti változásokat sorolja, az utóbbiba pedig a névcserét és a jelzővel való kiegészülést, melyeket „a valóság viszonyaival” magyaráz (2006: 33). Az okokat vizsgálva pedig messzemenő következtetéseket von le: „A templomcíméből lett településneveknek éppen a fele ment át a fennállása alatt valamilyen típusú változáson (s e változásoknak több mint egyharmada szerkezeti természetű, azaz tisztán nyelvi tényezők által irányított változás), s ez az egyetlen más névtípusra sem jellemző nagy változási érzékenység talán abból fakadhat, hogy a nyelvtudat azáltal igyekezett az ilyen nevek mesterséges jellegén változtatni, hogy más, természetes névadás folytán keletkezett szerkezeti típusokhoz igazította azokat.” (2007: 418).

7. Az eredeti név és a patrocíniumnév viszonya, a váltás módjai

Bevezetésként TÓTH VALÉRIÁT idézve foglalnám össze mindazt, amit a patrocíniumi nevek módosulásáról tudni érdemes: „a változást elszenvedő patrocíniumi nevek 36%-a névcserén ment keresztül (más motivációjú név helyébe lépett a patrocíniumi névforma), 30%-uk kapott valamilyen jelzőt idővel (faluosztódás folytán differenciáló szerepű jelzőt, vagy a jobb azonosíthatóság miatt megkülönböztető jelzőt), 34%-ukra pedig az jellemző, hogy a név hangtestét szerkezeti változás módosította”(2006: 32).

A templomcímek helységnévvé válása előtt természetesen valamennyi településnek volt már neve. A patrocíniumnév ezt a korábbi nevet váltotta föl, illetve e mellett a név mellett élt vagylagos változatként. A váltásnak számtalan módja volt, s a különböző módozatok variánsaira is jó néhány példát találunk. A váltások 'mikéntjét' négy típusba sorolnám:

1. a korábbi név a szentnév előtagjaként jelenik meg,
2. az eredeti név mellett vagylagosan él a patrocíniumi névváltozat is,
3. a település korábbi nevét fölváltja az újabb: a patrocíniumi név,
4. speciális esetek.

8. Összesített adatok a névváltásokról

8.1 Időbeli összefüggések

MEZŐ ANDRÁS szerint hazánkban körülbelül a 10. század végétől, illetve a 11. század elejétől, azaz a kereszténység felvételétől kezd kibontakozni „az a Nyugat- és Délnyugat-Európában már általános szokás, hogy a templomokat, monastorokat egy égi patrónus, szent tiszteletére állítják, valamely hittitok vagy isteni személy dicsőítésére emelik, illetőleg az, hogy őket a megtisztelt szent, patrónus nevével hívják,” s e szokás elterjesztését a magyarság megtérítésében jelentős szerepet játszó itáliai, délszláv, német és cseh papoknak tulajdonítja (1996: 36).

KRISTÓ GYULA szintén erre az időszakra teszi a patrocíniumi nevek megjelenését: „ahol ugyanis ezen időben templomok álltak, ott a patrocínium a térség elnevezésének indítékává vált”. E névtípus fénykorát a 13. század második, továbbá a 14. század első felére datálja, majd kijelenti, hogy „a 15. század elején túl viszont számottevő mennyiségű új patrocíniumi falunév létrejöttével már nem kell számolnunk.”(2003: 55) Hogy mivel magyarázható ez a jelenség, azt MEZŐ ANDRÁSTól tudjuk: „a 16. században a patrocíniumi helynévadás lehetőségének szemléleti alapjaiban is gyökeres módosulás történt: Magyarországon a protestantizmus megjelenésével és térhódításával ekkor történt meg az igazi, nagy egyházszakadás, aminek következtében a szentkultusz továbbélése is már csak a katolikus egyházak és híveik körében vált lehetségessé” (1996: 25).

Azt tehát már tudjuk, mikor jelent meg ez a névtípus, hogy mikorra tehető e névtípus divatja és hogy mikor indult meg leáldozása. **Arra vonatkozóan viszont nincsenek adatok, hogy mikor történt a legtöbb váltás.**

A következő táblázat erre a kérdésre próbál választ adni: a hetedik fejezet mellékletének helységneveit összesíti és rendezi számszerűen bizonyos időintervallumokba (többnyire 50 éves szakaszokba) az ott meghatározott váltásfomák szerint:

időintervallum	1. típus		2. típus		3. típus		4. típus		Σ
1220-1300			2		2		7		11
1301-1350	4		7		12		5		28
1351-1400	6		12		10		1		29
1401-1450	12		8		6		2		28
1451-1500	10		2		2		3		17
1501-1550	4		1		2		1		8
1551-1600	2		2				2		6
1675-80			1		1				2
1773.			1						1
1808.					3		2		5
Σ	39		36		40		23		138

A táblázat eredményei alapján bizonyos megállapításokat tehetünk

- A korábbi név előtagként való megjelenésére egészen a 14. századig nincs példa.
- 1301-től viszont megindul a folyamat: összesen 11-szer fordul elő a 14. században, hogy az eredeti név a szentnév előtagjává válik.
- 1401 és 1450 között (alig 50 év alatt) az első váltástípus 12 esetben tapasztalható, eggyel többször, mint az elmúlt 100 évben.
- A 15. század második felében még mindig magas a szám: 10 esetről kell beszámolni.
- Ezt követően viszont az első típusú váltások előfordulása lényegesen csökken: 1501 és '50 között 4-ről, 1551 és 1600 között pedig már csak 2 esetről tudunk.
- A 17. századtól egyáltalán nincs ilyen típusú váltás.
- Az eredeti és a patrocíniumnév vagylagosságára már a 13. században találunk 2 példát, a 14. században pedig 19-szer fordul elő ez a fajta váltás.
- A 15. században csak 10-szer, a 16. század első felében pedig mindössze egyszer.
- 1551-től 1600-ig 2, 1675 és '80 között egy, illetve még 1773-ban szintén egy esetben találkozunk a két név egymás mellett élésével.

- A 'sima' váltás a 13. században 2-szer, a 14. században 23-szor, a 15. században pedig 9-szer ment végbe.
- 1501 és '50 között 2 esetben, 1675-től '80-ig egy esetben váltotta föl a patrocíniumnév az eredetit, s az effajta váltásra még 1808-ban is volt példa: 3-szor fordult elő.
- A korábbi név és a patrocíniumnév speciális váltási formái a következő arányban fordulnak elő az egyes évszázadokban: a 13-ban 7-szer, a 14-ben 6-szor, a 15-ben 5-ször, a 16-ban 3-szor, illetve pontosan 1808-ban 2-szer.
- A típusoktól eltekintve, a számadatokat összességében vizsgálva azt láthatjuk, hogy **a legtöbb váltás** 1301 és 1500 között, azaz **a 14. és a 16. század között zajlott. Előtte és utána csak elszórtan találunk néhány esetet.**

8.2 Térbeli összefüggések

A szentnevek patrocíniumként való felhasználása „nyugati kultúrhatásra, a római egyház közreműködésével, Délnyugat-Európa felől terjeszkedve” honosodott meg Magyarországon – állítja BENKŐ LORÁND. MEZŐ ANDRÁS szerint „a patrocíniumi helyneveket a Kárpát-medencében a tipikusan magyar nyelvterülethez tartozóknak tekinthetjük. **A legnagyobb a névsűrűség a Dunántúl délnyugati, déli és nyugati részén, és egyre csökken, ahogy észak és kelet felé haladunk**” (1996: 229).

Az általam vizsgált (a 7. fejezetben típusokba szedett) helységnevek számszerű térségi összesítésével szeretném állítását cáfolni illetve megerősíteni.

MEZŐ ANDRÁS könyve 229. oldalán az egykori Magyarország területét öt részre (Dráván túl, Dunántúl, Észak-Magyarország, Alföld és Erdély) bontja, s mivel felosztását ésszerűnek tartom, én is alkalmazom: táblázatomat az övé alapján a következőképpen készítettem el:

Térségek	az adott térség megyéi	nevek száma megyénként	nevek száma térségenként
Dráván túl	Körös	18	43
	Pozsega	7	
	Szerém	2	
	Valkó	5	
	Varasd	3	
	Zágráb	8	
Dunántúl	Baranya	1	42
	Esztergom	3	
	Fejér	12	
	Győr	6	
	Komárom	1	
	Somogy	1	
	Sopron	5	
	Tolna	1	
	Vas	8	
	Veszprém	1	
	Zala	3	
	Észak-Magyarország	Abaúj	
Bars		2	
Bereg		1	
Borsod		1	
Gömör		5	
Heves		3	
Liptó		2	
Nyitra		3	
Pest		4	
Szepes		6	
Túróc		1	
Alföld		Arad	1
	Bács	2	
	Bihar	6	
	Bodrog	3	
	Jászság	1	
	Keve	1	
Erdély	Barcaság	1	8
	Csíkusz.	1	
	Fehér	1	
	Kolozs	1	
	Küküllő	2	
	Torda	2	

Az összesített számadatok magukért beszélnek: **a Dráván túli és a dunántúli helységnevekben a leggyakoribb a patrocíniumnév megjelenése.** A hatalmas területű **Észak-Magyarországon és az Alföldön jóval ritkább** ez a jelenség, **az erdélyi térségben pedig már csak elszórtan fordul elő.**

9. Kőrös – Abaúj – Torda Három vármegye alapos vizsgálata

A nyolcadik fejezetben – időbeli és térbeli összefüggéseket keresve – országos szintű vizsgálatokat végeztem, a számadatokból pedig az derült ki, hogy a legtöbb váltás 1301 illetve 1500 között zajlott le és hogy a patrocíniumnév megjelenése a Dráván túli és a dunántúli helységnevekben volt a leggyakoribb.

A továbbiakban viszont három vármegyére szeretnék csak koncentrálni – Abaúj, Kőrös és Torda vármegyére – hogy a részletekben elmerülve kézzelfoghatóbb eredményekre jussak. Ezúttal háttérbe szorul az idő mint szempont, s a középpontba inkább a területi jellegű megfigyelések kerülnek, ami máris magyarázatot ad választásaimra: **Abaúj, Kőrös és Torda** ugyanis a **'nagy Magyarország'** három különböző pontjáról való:

Abaúj (területének körülbelül a fele) ma is része az országnak, az észak-keleti Borsod-Abaúj-Zemplén megyének, a korabeli Magyarországon viszont még inkább **északon** helyezkedett el. Kőrös és Torda megye ma már nem része hazánknak: **Kőrös a Dráván túl** fekszik, Horvátországban, **az egykori Magyarország délnyugati részén**, **Torda pedig Erdélyben**, Romániában **található, a régi 'nagy Magyarország' keleti felén.**

A vizsgálatok elvégzéséhez három táblázatot készítettem (megyénként egyet), kigyűjtöttem a települések nevét templomcím szerint, s az egyik oszlopba az 'egyszerű' településneveket, míg a másikba a templomcíméből lett településneveket soroltam:

Kőrös vármegye			
patrocínium	településnév	patrocíniumi településnév	idő
Adorján		Szentadorján	1334
Ambrus		Szentambrus	1334
András	Raven		1406
		Szentandrás	1334
Anna	Kapronca		1345
Benedek		Bakvaszentbenedek	1328
	Klostar		1334
	Plavnica		1262
	Racsa		1334
		Szentbenedek	1334
Bereck	Kaklik		1518
	Kemlek		1332-7
Dénes		Szentdienes	1414-23
Demeter		Szincseszentdemeter	1411
Domonkos		Szentdomonkos	13000
Egyed	Újhely		1334
Endre		Szentendre	1257
Erne	Gustyeróc		1343
Erzsébet		Szenterzsébet	1334
	Szerdahely		1232
	Tallóc		1334
Ferenc	Dubnica		1334
Gergely	Zsdala		1358
György		Botusócszentgyörgy	1450
	Glogovnica		1277
	Ilova		1334
	Kamarca		1316
	Lemes		1495
	Rajkóc		1507-20
	Rakovec		1334
György		Szentgyörgy	1279
		Szentgyörgy	1334
		Szentgyörgyvára	1270
Ilona		Szentilona	1783-4
	Vertlinszka		1501
István	Csázma		1334
	Garbanak		1504
	Garig		1334
	Racsica		1259
		Stefanye	1334
Imre	Kapronca		1441
Iván	Csázma		1307
	Herbortya		1330
		Ivanec	1334
		Ivanska	1334
	Kápolna		1334

Iván		Szentiván	1334
		Szentiván	1507
	Zsabnó		1334
Jakab	Ebres		1418
	Garig		1334
	Polosnica		1334
		Szentjakab	1264
János	Csázma		1407
	Glogovnica		1433
	Grebenna		1433
	Prodaviz		1520
	Szobocsina		1256
	Tégla		1433
Katalin	Bukovje		1334
	Csázma		1445
	Dubnica		1334
	Erdovec		1752
Katalin	Kutina		1334
	Podgarics		1494
		Sirova Katalena	1334
		Suha Katalena	1334
	Virje		1333
Kereszt	Gatalóc		1328
	Körös		1232
	Krizsovljan		1334
	Raszinya		1301
		Szentkereszt	1326
	Szobocsina		1414
	Vajkóc		1228
	Velika		1270
Király		Szentkirály	1306
Klára		Szentklára	1495
Krisztus teste és vére	Prodaviz		1520
Kozma és Damján	Csázma		1415
		Kuzma	1334
		Kuzminec	1334
László	Filipóc		1420
	Kamarca		1334
	Pridvorje		1520
	Raven		1394
		Szentlászló	1378
Lélek		Szentlélek	1320
	Újcsázma		1232
Lőrinc	Gosztovics		1315
		Szentlőrinc	1381
	Vrbovec		1334
Lukács		Lukács	1781-3

Mária Magdolna	Csázma		1241
	Kapela		1217
Margit	Dombró		1269
Margit	Dubovec		1334
		Szentmargit	1306
	Sztreza		1438
Márk	Gerec		1366
Márton		Atyinaszentmárton	1305
	Bursanóc		1327
	Cresnjevica		1334
	Dombró		1315-7
	Jákószerdahely		1334
	Kamarca		1317
	Kamarja		1412
	Lojnica		1334
		Martinac	1232
	Nagykemlek		1334
	Prodaviz		1334
		Szentmárton	1372
		Szincseszentmárton	1332-4
	Virje		1334
Mihály	Hotkó		1314
	Izdenc		1501
	Kapronca		1334
		Obranócszentmihály	
	Pobjenik		1334
		Podgorjaszentmihály	1353
		Szentmihály	1244
		Szentmihály	1344
	Szentmihály	1344	
Miklós		Cerovicaszentmiklós	1574
	Csázma		1334
	Eleti		1334
	Gragyena		1334
	Gresence		1293
	Kapronca		1334
Miklós	Klokocevac		1251
	Lubena		1334
		Miklós	1307
		Nartszentmiklós	1412
		Palotaszentmiklós	1501
	Prugóc		1334
	Racsa		1334
	Slobostina		1334
		Szentmiklós	1251
		Szentmiklós	1334
	Tucsenik		1416
	Újudvar		1334

Mindszent	Gorbonakfő		1334
	Herbortya		1330
		Mindszent	1334
		Mindszent	1334
		Mindszent	1395
	Monoszló		1334
	Nart		1334
	Popud		1466
		Pribiszlómindszent	1409
	Stara Marca		1315
	Sztreza		1373
	Zdenci		1501
Pál		Otnyaszentpál	1334
		Paulóc	1490
		Szentpál	1334
Péter		Bakvaszentpéter	1334
		Bednyaszentpéter	1334
	Csersztvec		1334
	Dubnica		1270
	Gerec		1325
	Gjurgjic		1334
Péter	Gorica		1334
	Gudovac		1452
	Kamarca		1304
		Marócszentpéter	1334
	Novaki		1334
	Orehóc		1334
		Palicsnaszentpéter	1334
		Petricska	1499
		Poganaszentpéter	1466
	Polostica		1501
		Preszeka	1334
		Szentpéter	1330
	Újhelyszentpéter	1438	
Szűz Mária	Alsóizdenc		1334
	Bradna		1334
	Bresnica		1334
	Cirkevca		1501
	Cirkvena		1415
	Csázma		1334
	Csázma		1415
	Cseztrice		1334
	Csütörtökhely		1334
	Décse		1334
	Dimicsfölde		1501
	Donji Draganec		1334
	Draganovac		1334
	Felsőizdenc		1275

Szűz Mária	Garig		1399
	Geréc		1334
	Glogonca		1244-52
	Glogovnica		1303
	Gojlo		1334
	Grdjevac		1334
	Hegen		1334
	Hlebine		1334
	Ivanics		1246
	Kamarca		1228
	Kápolna		1358
	Kapronca		1321
	Kiskemlék		1334
	Koren		1334
	Körös		1364
	Krivaja		1516
	Megyericse		1334
	Miletinc		1417
	Molve		1501
	Monoszló		1460
	Muzsina		1334
	Oslna		1334
	Palicsna		1334
	Podgarics		1325
	Scencheula		
	Struga		1334
	Szaplonca		1314
	Szloboda		1513
	Szobocsina		1420
	Sztopna		1334
	Sztreza		1334
	Váralja		1491-2
	Vartlin		1429
Zenaharasztya		1495	
Tamás	Monoszló		1334
		Szenttamás	1334
		Tomasica	1334
Trinitás	Migléc		1334
	Obed		1507
Trinitás	Remetinc		1358
	Rojcsa		1334
	Velika		1507
Vid és Modeszt	Verbovec		1269

Abaúj vármegye			
patrocínium	településnév	patrocíniumi településnév	idő
András	Bárca		1303
		Hernádszentandrás	1310
	Rád		1332-5
	Semse		1322
	Vizsoly		1220
Anna	Abaújnádasd		1332-5
		Szentannaasszonyfalva	1392
Antal	Kassa		1412
Borbála	Hilyó		1332
Edvard	Pusztaradvány		1332-5
Egyed	Gönc		1332-5
	Szebenye		1245
Erzsébet	Kassa		1257
Fülöp és Jakab	Kökényes		1307
György	Kemej		1332-5
	Nagykinizs		1280
	Perény		1418
		Szentgyörgy	1402
Imre	Bocsárd		1327
Iván	Jászó		1234
		Szentiván	1300
	Vizsoly		1215
Jakab	Abaszéplak		1332-5
	Tornyosnémeti		1319
János	Aszaló		1332-5
	Csécs		1317
	Fulókércs		1271
	Hernádkércs		1317
	Kiskinizs		1318
János		Szentjános	1402
József	Felsővadász		1332-5
Katalin	Göncruszka		1388
	Pány		1332-5
	Telkibánya		1332-5
Kereszt	Alsóbárca		1297
	Alsótőkés		1373
	Miszlóka		1317
Király	Enyicke		1328
	Felsőolcsvár		1332-5
	Füzér		1332-5
	Gadna		1320
	Héce		1334
Krisztus teste és vére	Kassabéla		1440
Kozma és Damján	Szend		1332-5
László	Aszaló		1332-5
	Kassa		1482

Lélek	Kassa		13. sz.
	Szepsi		1329
Lénárd	Kassa		1483
Lőrinc		Pusztaszentlőrinc	1388
		Szentlőrinc	1334-5
Mária Magdolna	Felsőmezenzéf		1387
Márton	Buzita		1279
	Forró		1262
	Nagyida		1300
	Somodi		1351
		Szentmárton	1273
Mihály	Jászó		1243
	Kassa		13. sz.
	Miglécnémeti		1322
	Pólyi		1334-5
Miklós	Alsómislye		1284
	Kassa		1303
	Kassa		1405
Mindszent		Jászómindszent	1383
		Kassamindszent	1334-5
Péter		Hernádpetri	1332-5
	Homrogd		1332-5
	Méra		1299
	Papi		1327
Szűz Mária	Abaújszántó		1334-5
	Alsódobsza		1332-5
	Alsómecezenzéf		15. sz.
	Dicháza		1519
	Felsőgagy		1317
	Forró		1327
	Gönc		1371
	Göncruszka		1317
	Hernádcsákány		1334-5
	Jánok		1332-5
	Jászóújfalu		1334-5
	Kassa		1303
	Onga		1332-5
	Regeteruszka		1334-5
	Szikszó		1332-5
Telkibánya		1332-5	
Trinitás	Felsőtökés		1332-5
	Gönc		1371
	Kisida		1280
	Perény		1332-5
	Saca		1319

Torda vármegye			
patrocínium	településnév	patrocíniumi településnév	idő
Erzsébet	Gerend		1299
György		Csapószentgyörgy	1347
	Szászrégen		1382-7
		Szentgyörgy	1382
		Torockószentgyörgy	1332
Ilona	Csegez		1433
	Torda		1507
Imre		Görgényszentimre	1453
Iván		Vajdaszentivány	1332-6
Jakab		Marosszentjakab	1300
	Mezőbő		1303
		Mezőszentjakab	1341
Kereszt		Gerendkeresztúr	1289
	Torda		1507
Király		Gyéresszentkirály	1219
		Pusztaszentkirály	1310
László		Szentlászló	1461
	Torda		1507
		Tordaszentlászló	1285
Margit	Mezőőrke		1318
		Mezőszentmargita	1408
Márton	Kercsed		1433
		Pusztaszentmárton	1348
		Sósszentmárton	1332-5
		Sósszentmárton	1332-5
Mihály		Alsószentmihály	1176
	Marosfelfalu		1427
	Sáromberke		1332-7
		Szentmihály	1333
Mihály		Szentmihályremetéje	1351
Miklós	Alsójára		1332-7
		Szentmiklós	1336
	Torda		1507
Mindszent	Abafája		1332
		Mindszent	1369
	Toldalag		1471
Szűz Mária	Aranyosbánya		1391
	Mezőzáh		1416
	Radnótfája		1332-7
	Szászrégen		1332-7
	Torda		1507
Trinitás		Alsódetrethem	1332-7
	Torda		1507

Összesített adatok

védőszentnév	Abaúj		Kőrös		Torda	
	templomcíméből		templomcíméből		templomcíméből	
	templomcím	lett településnév	templomcím	lett településnév	templomcím	lett településnév
Adorján			1	1		
Ambrus			1	1		
András	5	1	2	1		
Anna	2	1	1			
Antal	1					
Benedek			5	2		
Bereck			2			
Borbála	1					
Dénes			1	1		
Demeter			1	1		
Domonkos			1	1		
Edvard	1					
Egyed	2		1			
Endre			1	1		
Erne			1			
Erzsébet	1		3	1	1	
Ferenc			1			
Fülöp és Jakab	1					
Gergely			1			
György	4	1	10	4	4	3
Ilona			2	1	2	

István			5	1		
Imre	1		1		1	1
Iván	3	1	8	4	1	1
Jakab	2		4	1	3	2
János	6	1	6			
József	1					
Katalin	3		9	2		
Kereszt	3		8	1	2	1
Király	5		1	1	2	2
Klára			1	1		
Krisztus teste és vére	1		1			
Kozma és Damján	1		3	2		
László	2		5	1	3	2
Lélek	2		2	1		
Lénárd	1					
Lőrinc	2	2	3	1		
Lukács			1	1		
Mária Magdolna	1		2			
Margit			4	1	2	1
Márk			1			
Márton	5	1	14	4	4	3
Mihály	4		9	5	5	3
Miklós	3		18	6	3	1
Mindszent	2	2	12	4	3	1
Pál			3	3		
Péter	4	1	19	9		

Szűz Mária	16		48			
Tamás			3		2	5
Trinitás	5		5			1
Vid és Modeszt			1			
Σ	91	11	232	66	43	22

10. Az adatok kiértékelése

A táblázatokat tekintve első pillantásra feltűnik, hogy Kőrös vármegye táblázata a leghosszabb és Tordáé a legrövidebb. Ebből arra következtethetünk, hogy a vizsgálat a várt eredményt hozta, hogy a jelentős különbség a két megye földrajzi elhelyezkedésében rejlik, s mindez tovább erősíthetné MEZŐ ANDRÁSNAK azon feltevését, hogy a Dunántúl délnyugati, déli és nyugati részén a legnagyobb a névsűrűség, s onnan észak illetve kelet felé haladva ez egyre csak csökken (1996: 229).

Viszont ha alaposabban vizsgálódunk láthatjuk, hogy nem is olyan egyértelmű a helyzet: az összesített adatokból ugyanis kiderül, hogy Kőrös vármegyében 232 templomcímre 66 patrocíniumi helynév jut, Abaújban 91 címre 11, míg Tordában 43 címre jut 22 helynév. Vagyis: **Kőrösben a templomcímek 28,5%-a vált helységnévvé, Abaúj megyében több mint a 12%-a, Tordában pedig az 51%-a.** De mire is következtethetünk ebből? A kapott eredmények sokféle értelmezést tesznek lehetővé.

Kőrös megyében rengeteg templomcímet számoltam (232), s ebből 48 csak Szűz Mária neve. Ez közel a megye templomcímeinek a 21%-át teszi ki, ami nem is meglepő, hisz korábban már megállapítottam, hogy hazánkban Szűz Mária volt a 'legnépszerűbb' szent. Érdekes viszont, hogy itt Kőrösben a 48 templomcímből egyszer sem lett helységnév. Sőt, ha jobban megnézem, a másik két megyében sem vált helységnévvé egyetlen egyszer sem Szűz Máriának mint védőszentnek a neve: Abaújban 16, Tordában 5 esetből nem fordul elő. Vajon mi lehet ennek az oka? Azt a magyarázatot, hogy a vonzáskörzetben sok Szűz Máriáról elnevezett helynév volt, itt nem tartom kielégítőnek, hisz egész vármegyényi területekről van szó. Más elképzelésem viszont nincsen, így ez a kérdés nyitott marad.

Visszatérve az arányokra elmondhatom, hogy érdekes eredmény született, mert alapvetően Kőrös vármegyében vártam a legnagyobb számot, mégis Tordában kaptam (51%). Szerintem ez azzal magyarázható, hogy **az ország délnyugati részén jóval gyakoribb volt a védőszentnévi helynévadás, mint mondjuk északon, vagy keleten,** s éppen a gyakoriságból adódóan már nem számított különlegesnek ez a fajta névadás. (Szubjektív véleményem, hogy az emberek az élet minden területén alapvetően törekednek az egyediségre, s ez az emberi tulajdonság időtlen. A lakosságot mindig érzékenyen érinti annak a helynek a neve,

ahol él: gondolok itt arra, hogy számtalanszor előfordul napjainkban is, hogy a lakosság névváltoztatást követel például azért, mert a más vidékről érkezők gúnyolódnak, viccelődnek szeretett településük – Heréd, Kishegyes, Mogyoród stb – nevével.)

Ebből gondolom, hogy **egy olyan környezetben, ahol már számos patrocíniumi helynév van, nem érdekes ilyen indíttatású nevet választani**, amellet, hogy persze nem is célszerű, hisz az azonos településnevek használata bizonyos távolságon belül zavaró lehet (HOFFMANN 2003: 551).

A **Torda megyében** tapasztalható gyakoriság pedig ugyanezekkel az érvekkel magyarázható, csak éppen ellenkezőleg: az ország keleti részén jóval kevesebb védőszentnévi helynév létezett, így szinte **minden második templomcím helységnevévé is vált, mert az egyediséget ott ez jelentette**, a gyakoriságtól pedig nemigen kellett tartani.

Abaúj vármegye 12%-os eredményéről túl sokat nem tudok mondani, talán csak annyit, hogy az elvárt eredmény született, s hogy Tordában is valami hasonló arányt, vagy még alacsonyabbat feltételeztem azzal az elképzeléssel, hogy az effajta névadás ezeken a vidékeken népszerűtlen és kevésbé ismert volt.

S valóban: észak felé haladva, Abaújban nem volt népszerű a védőszentnévi névadás, Tordában viszont, mintegy ellensúlyozva Abaúj megye 'passzivitását', arányaiban nagyon is kedvelt volt a patrocíniumi névadás. Ez az eredmény pedig némileg ellentmond Mező András elképzelésének, amit a fejezet elején idéztem.

Az arányszámok elemzése után a védőszentnevek megoszlását szeretném áttekinteni. **Kőrös megyében összesen 46 védőszent neve jelenik meg templomcímként, Abaújban 31, Torda vármegyében pedig 17.** Ez az eloszlás tökéletesen mutatja az egyes megyék távolságát a 'nagy Magyarország' nyugati határvonalától: ahogy haladunk kelet felé, egyre csökken az ismert és magasztalt szentek száma.

Az imént már említettem, hogy **Szűz Mária volt a legnépszerűbb szent hazánkban**, s ezt maximálisan alá is támasztja mindhárom megye, hisz az első helyen (már ami a gyakoriságot illeti) mindhárom vármegyében Szűz Mária neve áll: Kőrösben 48, Abaújban 16, Tordában pedig 5 alkalommal fordul elő. A számok első ránézésre kissé 'csalfák', hiszen az 5 és a 48 között óriási a különbség, de itt a megyéket nem egymáshoz kell már viszonyítani. Nevetséges is lenne, mert

például Tordában összesen nem volt annyi templomcím (43), mint amennyiszer Kőrösben csak Szűz Mária mint védőszent előfordul (48). Tehát a nevek arányát egy-egy vármegyén belül kell vizsgálni, persze az egymáshoz viszonyítás mellett.

Szűz Mária (48) után **Kőrös megyében** a szentek közül **Péter a legnépszerűbb** (19), majd Miklós (18), Márton (14), Mindszent (12) és György (10). **Abaúj vármegyében János** (6), illetve András, Király, Márton és Trinitás (5-5) követi Szűz Máriát, **Tordában** pedig György és Márton (4-4), illetve **Mihály** (5), aki Szűz Máriával egyenlő népszerűségnek örvend. (Felsorolásom nem teljes, csak a népszerűbb szenteket említem itt meg. Szándékosan nem készítem el a szentek előfordulási gyakoriságának teljes sorrendjét, mert úgy vélem, ez kevésbé fontos. A lényegesebb összefüggések enélkül is átláthatók a táblázat segítségével.) A számadatok itt is mutatják, milyen nagy a szórás az ország három különböző pontján, már ami a gyakoriságot illeti, hisz például Torda megyében Mihály az 5 alkalommal való megjelenéssel népszerűnek, gyakorinak számít, míg Kőrösben az 5 alkalommal előforduló szentek nevét meg sem említem a fenti felsorolásomban, mert ott az egyáltalán nem számít gyakorinak.

Érdekes megfigyelni azt is, hogy **van-e egyezés a népszerű szenteket tekintve!** Péter mint védőszent például **Abaúj megyében is népszerű** (4), akárcsak György és Mihály (4-4), akiknek a neve szintén szerepel az előbbi felsorolásban. **Torda megyében viszont Péter neve meg sem jelenik**, elő sem fordul templomcímeként, ami azért különös, mert Abaújban még gyakorinak is mondható. A helységnévvé válást illetően pedig a következőket mondhatom: Kőrös vármegyében a Péter védőszentnév közel 47%-ban, Abaúj megyében pedig 25%-ban vált helységnévvé, s ez – különösen Szűz Mária 0%-át felidézve – igen jó aránynak mondható.

Olyan védőszent, aki **mindhárom megyében a legnépszerűbbek közt szerepel** csak egy van: **Márton**, s ez a templomcím mindhárom megyében településnévvé is vált: Kőrösben nagyjából 30%-ban, Abaújban 20%-ban, Tordában pedig igen magas arányban: 75%-ban.

György mint védőszent szintén nagyon népszerűnek mondható, mert bár a fenti felsorolásban Abaúj megyénél nem említettem, azért ott is igen gyakori (4). Helységnévként pedig szintén sokszor fordul elő: Kőrösben 40%-os arányban, Abaúj megyében 25%-ban, Tordában pedig 75%-ban.

Mihály Torda vármegyében Szűz Máriához hasonló népszerűségnek örvend és Kőrösben (9) illetve Abaújban sem ritka (4). Helynévvé válását tekintve pedig – leszámítva Abaúj megyét, ahol egyszer sem szerepel település nevében – szintén jó arányokat mutat: Kőrösben 55%-ot, Tordában 60%-ot. Ezzel Torda legnépszerűbb védőszentjeinek vizsgálatát le is zárom, s visszatérek Kőrös vármegyéhez.

Miklós nevű védőszenttel mindhárom megyében találkozunk: Kőrösben igen gyakran, 18 alkalommal, míg Abaújban és Tordában mindössze 3-3 alkalommal. Helységnévvé válására Kőrös és Torda megyében egyenlő arányban kerül sor: körülbelül 33%-ban, Abaúj megyében viszont nincs rá példa.

Kőrösben a népszerű védőszentek közt szereplő **Mindszent** nem sorolható klasszikus értelemben a szentek közé, hisz Mindszent alatt az összes hazai szentet értjük. Már MEZŐ ANDRÁSNak is problémát jelentett a Mindszent elhelyezése a patrocíniumok között: a titulusok egyik csoportjába sem tudta besorolni, csupán annyit jegyzett meg róla, hogy „az összes szent hazai tisztelete a nyugati egyházban már a 9. században kialakult, és a magyar egyházban a 11. századtól szokásos kötelező ünneppel kapcsolatos” (1996: 227). Kihagyni minden esetre – népszerűségéből adódóan – nem lehet: Kőrösben 12-szer, Abaújban 2-szer, Tordában 3-szor jelenik meg mint templomcím. Helységnévvé Kőrös és Torda megyében 33%-ban válik, Abaújban pedig 100%-ban (mindkét templomcíméből helynév lett).

Végül Abaúj megye legnépszerűbb szentjeire térnék még ki. **János** nevű védőszent Tordában egyáltalán nincs, Kőrösben és Abaújban viszont 6-6 alkalommal előfordul. Ez Abaújban még gyakorinak számít, de Kőrösben már nem, s ott nem is válik helységnévvé, és Abaújban is csupán egyszer, ami 17%-os arányt jelent. Tehát templomcímeként még gyakori Abaúj megyében a János név, helynévként viszont már nem az.

Hasonló a helyzet az **András** nevű védőszenttel: Tordában nincs jelen, Abaújban gyakori (5), Kőrösben ritka (2). Helységnévvé Abaúj megyében 20%-ban, Kőrös vármegyében 50%-ban válik.

A **Király** mint védőszent – a Mindszenthez hasonlóan – szintén eltér a többitől. Árpád-házi szent, Szent István királyt jelöli. (MEZŐ 1996: 227) Megjelenése Abaúj megyében gyakori (5), viszont helységnévvé ott egyszer sem válik. Kőrösben

nagyon ritka, csak 1-szer fordul elő, de helységnévvé is válik, éppúgy mint Tordában, ahol mindkét Király templomcím megjelenik helynévként is.

Az utolsó legnépszerűbbek közt említett abaúji templomcím a **Trinitás**, mely a Szentháromságot jelöli. Csak Abaúj megyében gyakori (5), Kőrösben már nem számít annak, pedig szintén 5 alkalommal fordul elő, Tordában pedig 2-szer találkozunk vele. Helységnévvé csak egyszer válik: Torda vármegyében.

A legnépszerűbb védőszentek áttekintését befejezve a **legritkábban** – mindössze 1-szer – **előforduló szenteket** vizsgálom. Megyék szerint kigyűjtöttem ezeket a neveket:

Kőrösben 18 ilyen védőszent van: Adorján, Ambrus, Anna, Dénes, Demeter, Domonkos, Egyed, Endre, Erne, Ferenc, Gergely, Imre, Király, Klára, Krisztus teste és vére, Lukács, Márk, Vid és Modeszt;

Abaújban 11 név: Antal, Borbála, Edvard, Erzsébet, Fülöp és Jakab, Imre, József, Krisztus teste és vére, Kozma és Damján, Lénárd, Mária Magdolna;

Tordában alig 3 név: Erzsébet, Imre, Iván.

Ezen templomcímek közül helységnévvé vált:

Kőrösben mindössze 9: Adorján, Ambrus, Dénes, Demeter, Domonkos, Endre, Király, Klára, Lukács;

Abaújban egy sem;

Tordában pedig 2: Imre és Iván.

A kapott eredmény számos értelmezési lehetőséget ad! Ha végignézzük a legritkábban előforduló templomcímek sorát, azonnal feltűnik, hogy ezek a nevek illetve védőszentek kevésbé ismertek. Éppen ezért elkezdtem kutatni a szentek eredetét, mert ettől vártam megoldást, de a gyűjtés közben olyan ellentmondásokba ütköztem, melyek egyértelművé tették számomra, hogy nem az eredet lesz a megfejtés kulcsa.

Az **Adorján** névvel kezdtem a vizsgálódást, és kiderült, hogy ez a személy az **ősegyházi szentek** közül való, ahogyan Borbála, Katalin, Lőrinc és Margit is. (MEZŐ 1996: 227) Azonnal megnéztem a többi szent előfordulási gyakoriságát: **Borbála** neve úgymond 'jól illik a képbe', Abaúj megyében fordul elő templomcímeként, bár helynévként már nem;

Katalin neve a táblázatban szerepel: Abaújban 3-szor templomcím, egyszer sem helységnév, Kőrösben 9-ből 2-szer, azaz körülbelül 22%-os arányban válik helységnévvé, Tordában pedig elő sem fordul egyáltalán;

Lőrinc neve szintén a táblázatból ismert: ritka templomcím, Abaújban 2-szer fordul elő és mind a 2-szer helységnévvé is válik, Kőrösben 3-ból 1 alkalommal lesz belőle helynév, Tordában pedig szintén nincs jelen;

Margit neve Abaújban nem található meg, Kőrösben 4-szer patrocínium, s ebből 1-szer helynév, Tordában pedig 2-szer jelenik meg templomcímként, s egyszer helységnévvé is válik.

Láthatjuk, hogy az ősegyházi szentek 'viselkedése' nagyon változatos – hisz például az alig 1-szer megjelenő Adorján névhez képest a Katalin védőszentnév meglehetősen gyakori (9) Kőrös megyében –, az egyedüli közös pont talán az, hogy többségük patrocíniumként is ritkán fordul elő, helységnévvé válásukra pedig annál is ritkábban került sor. Mindez viszont még kevés ahhoz, hogy megszemenő következtetéseket vonjak le. A kapott eredmények nem egyértelműek, ezért is folytattam tovább az elemzést.

A következő név, amit vizsgálni kezdtem, az **Ambrus** volt. Mint megtudtam, pápa neve volt az Ambrus, de a Márton is (MEZŐ 1996: 227). És most nézzük meg a két név 'viselkedését': patrocíniumként csak Kőrös vármegyében és csakis egyszer jelenik meg patrocíniumként, s később helységnévben az Ambrus név; a Márton név viszont az egyetlen olyan védőszentnév, amely **mindhárom megyében a legnépszerűbbek közt szerepel**. Ezt az ellentmondást annyira végletesnek tartom, hogy végképp elvettem annak a lehetőségét, hogy a nevek eredete és előfordulási gyakoriság között egyértelmű összefüggés lenne.

Az utolsó vizsgálatot már csak önmagam igazolására végeztem el: egy abaúji nevet, a **Kozma és Damjánt** választottam. Utánajártam e nevek eredetének, s megtudtam, hogy a Demeter, a György, a Kozma és Damján, illetve a Miklós vértanúk nevei voltak (MEZŐ 1996: 227). Az ellentmondás pedig itt is megmutatkozik: a Demeter, valamint a Kozma és Damján név ritkán jelenik meg patrocíniumként és helynévként is, ezzel szemben a György és a Miklós név is a legnépszerűbbek között szerepelt.

Zárásként azért még szeretném felhívni a figyelmet néhány apró összefüggésre a kevésbé népszerű védőszenteket illetően. Érdeemes megfigyelni például, hogy a legtöbb, mely ezek közül Kőrös megyében szerepel, máshol nem is fordul elő (sem Abaújban, sem Tordában), ilyen név összesen 13 van a 18-ból: az Adorján, az Ambrus, Dénes, Demeter, Domonkos, Endre, Erne, Ferenc, Gergely, Klára, Lukács, Márk, Vid és Modeszt. Ugyanez igaz Abaúj megyére is, ott 11 névből 6-

ra: Antal, Borbála, Edvard, Fülöp és Jakab, József, Lénárd. Tordában viszont nincs olyan templomcím, amely vagy Kőrösben, vagy Abaúj megyében ne jelenne meg.

Összességében elmondhatom, hogy a vizsgálat érdekes eredményeket mutat. Egyértelműen kiderül, hogy az ismertebb szentek neve gyakrabban lett templomcím, mint a kevésbé ismert védőszenteké, viszont az is igaz, hogy a kevésbé ismert szentek neve jóval gyakrabban vált településnévvé éppen a ritkaság, az egyediség, vagy akár a könnyebb megkülönböztetés miatt.

Úgy érzem a három megye az ország három külön pontjáról jó választás volt, és reális következtetéseket sikerült levonnom a vizsgálataim során. Egyértelmű persze, hogy több megye elemzése még tisztább képet adna, de a lényegi összefüggéseket sikerült feltárnom.

Bibliográfia

- BENKŐ, LORÁND (1993): Az Árpád-ház szentjeinek szerepe a középkori magyar helynévadásban. In: Magyar Nyelv. 89: 10-19. pp.
- DR. BENKŐ, LORÁND (1996): Opponensi vélemény Mező Andrásnak „Magyarország patrocíniumi helységnevei” című akadémiai doktori értekezéséről. In: Névtani Értesítő. 18., Bp., 93-98. pp
- HOFFMANN, ISTVÁN (1998): Gondolatok a történeti helynévkutatásról. In: Magyar Nyelvjárások 35: 109-17. pp.
- HOFFMANN, ISTVÁN (1999): Névrendszertani megjegyzések a patrocíniumi helységnevek történetéhez. In: Névtani Értesítő. 21.,Bp., 66-70. pp.
- HOFFMANN, ISTVÁN (2003): Mező András: Patrocíniumok a középkori Magyarországon. In: METEM Könyvek 40 Bp., Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 546-52. pp.
- KISS, LAJOS (1996): Opponensi vélemény Mező András: Magyarország patrocíniumi helységnevei (11-15. század) című doktori értekezéséről. In: Névtani Értesítő. 18.: 98-111. pp.
- KNEZSA, ISTVÁN (1943): Magyarok és románok 1. Bp.
- KOVÁCS, BÉLA (1989-90): Az egri Dobó István Vármúzeum évkönyve. Eger., 407-419. pp.
- KRISTÓ, GYULA (2003): Tájszemlélet és térszervezés a középkori Magyarországon. Szeged
- Mező, András (1995): Patrocíniumi helységneveink és névadóik mennyiségi összefüggései. In: Névtani Értesítő. 17.: 25-29. pp.
- MEZŐ, ANDRÁS (1996): A templomcím a magyar helységnevekben (11-15. sz.). Bp., METEM Kiadó

- MEZŐ, ANDRÁS (1996): Válasz Benkő Loránd, Kiss Lajos és Kristó Gyula opponensi véleményére. In: Névtani Értesítő. 18.: 118-126. pp.
- MIKESY, SÁNDOR (1939): Magyar Nyelvőr. 63. Bp.
- SCHWARTZ, ELEMÉR (1932): A nyugat-magyarországi német helységnevek. Bp.
- Szabó T. Attila (1940): A személynevek helyneveinkben. Debrecen
- TÓTH, VALÉRIA (2006): A templomcíméből alakult településnevek változásáról. In: Hoffmann, István (szerk.): Helynévtörténeti tanulmányok 2. Debrecen, 31-46. pp.
- TÓTH, VALÉRIA (2007): A templomcíméből alakult településnevek keletkezési körülményeiről. In: Magyar Nyelv 103: 408-19. pp.

Mellékletek

7.1 A korábbi név a szentnév előtagjaként jelenik meg

megye	évszám	korábbi név	eredete	évszám	új név
Bács	1323.	Cserig	török személynévből való	1406.	Cserigeszentpéter
Bodrog	1321.	Jobbágy	személynévi áttétellel a jobbágy szóból keletkezett	1427.	Jobbágyszentmiklós
		Potala ~ Batala		1394.	Bodszentpéter
Csík sz.	1333.	Gyergyó		1569.	Gyergyószentmiklós
Fejér	1193.	Iszka	puszta személynévi	1358.	Iszkaszentgyörgy
	1092.	Kajászó		1337.	Kajászószentiván
	1109.	Szántó	a földművelésre kötelezett szolgálonépekre utal	1487.	Szántószentpéter
	1259	Régen		1397.	Régenszenttamás
Győr	1222.	Urukang	személynévi eredetű, összefügg az Úrkun ~ Urkund névvel	1404.	Győrszentiván
	1237.	Gyűd	puszta személynévi	1404.	Gyűdiszentpéter
Keve	1338.	Igantő	a falu az Igan pataknak a Temesbe való torkolatánál volt	1347.	Igantőszentgyörgy
Körös	1334	Ilova	az Ilova nevű folyóról volt elnevezve	14-15.sz.	Ilovaszentgyörgy
	1495.	Lemes		1531.	Lemesszentgyörgy
	1217.	Zsabnica	szláv eredetű víznévből	1416.	Zsabnicaszentiván
	1248.	Raszinya	szláv eredetű víznév	1411.	Raszinyakeresztúr
	1379.	Obranóc	horvát névadásban keletkezett	1474.	Obranócszentmihály
	1314.	Hotkó	horvát névadásban keletkezett	1507.	Hotkószentmihály
	1209.	Gragyena	a horvát Gradjena víznévvel azonos	1411.	Gragyenaszentmiklós
	1385.	Palota		1529.	Palotaszentmiklós
	1325.	Nart	a mai horvát Narta helységnév régi alakjából	1412.	Nartszentmiklós
	1334.	Újhely	'újonnan települt helység jelentésű'	1489.	Újhelyszentpéter

megye	évszám	korábbi név	eredete	évszám	új név
Körös	1292.	Gorica ~ Gerec	az elsődleges horvát alak (Gorica), jelentése 'kis domb', ezt váltotta fel a horvát Gradec, majd a magyar Gerec forma	1514.	Gerecszentpéter
	1461.	Maróc	egy 'morvák' jelentésű többes számú főnév átvétele	1468.	Marócszentpéter
	1370.	Orehóc	szláv eredetű: diófával benőtt területen lakókra vonatkozhatott	1498.	Orehócszentpéter
	1399.	Pribisló	puszta személynévi	1409.	Pribiszlómindszent
Pest	1376.	Dán		1412.	Dánszentmiklós
Pozsega	1334.	Bagen	puszta személynévi	1372.	Bagenkeresztúr
	1427.	Pleternica	a szerb-horvát pleter 'fonadék, vesszőkerítés, cserény'	1463.	Pleterniceszentmiklós
Szerém	1332.	Komár ~ Komári	puszta személynévi	1424.	Komáriszentgyörgy
		Ikürd ~ Iker	az iker, esetleg az ökör szóból, talán személynévi áttétellel		Ikerszentpéter
Tolna	1327.	Konda		1349.	Kondaszentmiklós
Torda	1248.	Görgény		1453.	Görgényszentimre
Valkó	1324.	Jaromna	a magyar járom déli szláv előzményével van kapcsolatban	1455.	Jaronnaszentmiklós
	1300.	Karatna	az ősszláv *koryto 'teknő, meder, mélyedés' származéka	1395.	Karatnaszentmiklós
	1258.	Dombró	egy 'erdő' jelentésű szláv szóból	1332.	Dobramindszent
Varasd	1334.	Marjasóc	a horvát Mareus ~ Marias személynévre vezethető vissza	1354.	Marjasócszentgyörgy
Zágráb	1215.	Odra	Víznévi	1423.	Odraszentgyörgy
	1334.	Blina	folyónévi előzmény	1466.	Blinaszentgyörgy
	1455.	Dobranic	horvát névadásban keletkezett	1552.	Dobrancsentszentkatalin
	1334.	Zelina	szláv nyelven vízfolyást jelöl	1471.	Zelinaszentmiklós

Speciális esetek:

- Bács megyében a mai Becszenkmiklós a következő változásokon ment keresztül:
1403: Beceháza (az előtag személynévi eredetű),
1420: Szentmiklós,
1455: Becszenkmiklós.
- Fejér megyében a mai Rácszenkmiklós a következőképpen változott:
1318: Ladány,
1354: Ladányszenkmiklós,
1370: Szentmiklós.
- Győr megyében a mai Rábaszenkmiklós az alábbi változásokon ment át:
1287: Bika (puszta személynévből való),
1333: Bikászenkmiklós.
A mai Tápszenkmiklós pedig a következőképpen változott:
1237: Tapan (a helynek a Táplán határából való kiszakadását mutatja),
1434: Taplanszenkmiklós.
- Körös megyében a mai Szentmiklós változásai a következők:
1403: Botkafölde (az előtag személynévből való),
1501: Botkaföldszentmiklós.
- Vas megyében a Szentmiklós nevű település változásai a következők:
1331: Hodosfő (a falu valószínűleg egy Hódosnak nevezett patak forrásánál telepedett meg),
1368: Dolinc (idegen névadásban keletkezett).

7.2 Az eredeti név mellett vagylagosan él a patrocíniumi névváltozat is

megye	évszám	korábbi név ¹	eredete	évszám	1. vagylagos név ²	eredete	évszám	patrocíniumi név ³
Abaúj	1311.	Ináncs		1409.	Felsőináncs		1409.	Hernádszentandrás
	1383.	Mindszent		1590.	Poprocs	szlovák eredetű, jelentése: páfrány		Jászómindszent
Arad	1428.	Vezete		1428.	Szentmihály			
Bács	1590.	Csardaklia	szerb névadásban keletkezett	1590.	Szentjakab			
Bars	1424.	Petend	a garamszentbenedeki apátsági templom alatt kialakult falut jelölte	1424.	Szentbenedek			Garamszentbenedek
	1352.	Mindszent		1466.	Vieska ~ Kisfalu	a szlovák–magyar név párhuzamos névadásban keletkezett, és a helység viszonylagos méretére utal		Garammindszent

¹ patrocíniumi is lehet

² patrocíniumi is lehet

³ az 1. vagy a 2. vagylagos név

megye	évszám	korábbi név	eredete	évszám	1. vagylagos név	eredete	évszám	patrocíniumi név
Borsod	1409.	Varmos		1409.	Szentistván			
Fejér	1409.	Lovász ~ Lovászfölde	foglalkozásnévi	1433.	Szentmárton			Szalkszentmárton
	1324.	Kér		1436.	Szentmihály			Sárszentmihály
Győr	1153.	Percse	szláv eredetű	1350.	Szentlőrinc			
Heves	1480.	Szentimre		1480.	Kőláb	kőből készült alap- ra vagy harangláb- ra utalhat		Tiszaszentimre
Jászság	1399.	Captalon Püspöke	úgy értendő, hogy a falu a püspök káptalanjáié volt	1399.	Szentandrás			Jászszentandrás
Körös	1357.	Szenterne		1374.	Kuscher	személynévből ke- letkezett horvát névadásban	1374.	Szenterne
	1393.	Szent- erzsébet		1521.	Jugovec	horvát névadásban keletkezett	1521.	Szenterzsébet
	1223.	Gosztovic	személynévi alapú, horvát névadásban keletkezett	1550.	Szentlőrinc			
Küküllő	1517.	Gálfalva		1517.	Szentjakabfölde	a gálfalvi határ egy részét jelölte		

megye	évszám	korábbi név	eredete	évszám	1. vagylagos név	eredete	évszám	patrocíniumi név
Pest	1676.	Monostor	az építmény jellegét fejezi ki	1676.	Szentandrás			
	1334.	Besenyő	népnévi eredetű	1480.	Szentlászló			
	1441.	Csomád		1441.	Szentvid			
Pozsega	1316.	Szentlászló		1366.	Fenyőalja		1541.	Szentlászló
	1327.	Szentmárton		1427.	Tergovistye	horvát névadásban keletkezett, a helység vásárára utal		
	1263.	Baráti	szerezetsek birtoklására utal	1263.	Szentiván			
Szepes	1263.	Szentlászló		1294.	Csütörtökhely	a helység csütörtökön tartott vásárára utal	1294.	Szentlászló
	1283.	Becsfalva	a titulussal névforma Becsfalva területéből szakadt ki	1347.	Mindszent			Szepesmindszent
Torda	1369.	Mindszent		1441.	Oláhdetreh	az alaptag pusztája személynévi, az előtag a lakosság nemzetiségére utal		
megye	évszám	korábbi név	eredete	évszám	1. vagylagos név	eredete	évszám	patrocíniumi név

Túróc	1368.	Szentmihály		1368.	Nodoser	a szomszédos mai Túrócnádasérre vonatkozott		Túrócszentmihály
Valkó	1345.	Szentmiklós		1403.	Marceltelke	előtagja személynévből való		
Varasd	1391.	Szentjakab		1410.	Jakupóc	horvát névadásban keletkezett		
	1430.	Szentvid		1470.	Wydowncz	horvát névadásban keletkezett a Vid személynévből		
Vas	1400.	Kerticefő	a település egy Kertice nevű víz forrásvidékén található	1400.	Keresztúr			Tótkeresztúr
	1291.	Óbér		1773.	Szentlőrinc			Vasszentmihály
	1336.	Szentmihály		1407.	Medes	természeti névből keletkezett, egy időnként kiszáradó medrű vízfolyást jelölt		

megye	évszám	korábbi név	eredete	évszám	1. vagylagos név	eredete	évszám	patrocíniumi név
Vas	1273.	Welemer	a mai Velemér egyik részét jelölhette, s ez puszta személynévi eredetű	1360.	Szenttrinitás			
	1314.	Mindszent		1359.	Pagy	puszta személynévi	1469.	Csehimindszent
	1369.	Mindszent		1369.	Hegyesgérce	a helység Gérce határából vált ki	1424.	Mindszent
Zala	1324.	Mindszent		1419.	Kerekgárdon	a Gárdon puszta személynévi eredetű		Zalamindszent

7.3 A település korábbi nevét fölváltja az újabb: a patrocíniumi név

megye	évszám	korábbi név	eredete	évszám	új név
Baranya	1183.	Tötös	puszta személynévből, esetleg egy erdőirtásra utaló közszóból magyarázható	1313.	Szentegyed
Bihar	1284.	Tóti	Népnévi	1373.	Szentdemeter
	1347.	Újlak		1411.	Szentjános
	1213.	Lomb ~ Lombi	Valószínűleg a Lambert személynévből alakult	15. sz.	Szentkereszttele
	1230.	Vászoly		1324.	(Vasas)szentegyed
Bodrog	1198.	Szent	vagy sima személynévi, de az is lehet, hogy a Szent szó a védőszent nevének elhagyásával jelölte a települést	1396.	(Felső)szentiván
Esztergom	1247.	Segéd (vagy Segi)	puszta személynévi	1410.	Szentgyörgy
	1358.	Pél	puszta személynévi	1808.	Pélföldszentkereszt
	1138.	Abony	puszta személynévi	1439.	Szentkirály
Fehér	1266.	Gyomord		1332.	Marosszentimre
Fejér	1109.	Szántó	a földművelésre kötelezett szolgálonépekre utal	1352.	Szentgyörgy
	1313.	Peregd		1420.	Szentimrefalva
	1193.	Bivaly	az állat nevével függ össze, de az is lehet, hogy személynévi áttétellel keletkezett	1338.	Szentkirály
Gömör	1332.	Méhi		1343.	Szentilona
	1214.	Hangony	a település mellett folyó patakról	14. sz.	Szentsimon
Győr	1237.	Pázmán		1389.	Szentimre
	1237.	Alsok	jelentése: 'alsó falu', 'alul fekvő falu'	1350.	(Győr)szentmárton
Heves	1279.	Sebestyén	puszta személynévi	1336.	Szentjakab
megye	évszám	korábbi név	eredete	évszám	új név

Kolozs	1319.	Szentesháza	a Szentes személynév és a -háza összetételéből alakult	1358.	(Mező)szentandrás
Komárom	1239.	Fedémes	királyi méhészek településére utal	1332.	(Komárom)szentpéter
	1237.	Ladamér	puszta személynévi, a szláv eredetű Vladimir átvétele		Boldogasszony
Körös	1306 ~ ~1464.	Serbakovec ~ Miketinc	horvát névadásban keletkezett és személynévre is visszavezethető elnevezések	1808.	Szentmárton
	1231.	Novák	szláv	1439.	Szentpéter
Liptó	1369 ~ 1625.	Boldogasszonyfalva ~ Boldogasszony		1808.	Szentmária
Sopron	1245.	Bogyiszló	puszta személynévi	1317	(Sopron)keresztúr
	1280.	Pertel	puszta személynévi	1391.	(Magyar)keresztúr
	1277.	Majád	puszta személynévi	1320.	Szentmargit(bánya)
	1228.	Neveg	nyú 'féreg, kukac' származékú név	1367.	(Fertő)szentmiklós
	1223.	Rejtekkőr	a település határvédő funkciójára utal	1675.	(Lajta)szentmiklós
Szepes	1319.	Brutóc	a szlovák Brutovce névre vezethető vissza	1351.	Szepesszentlőrinc
	1242.	Polan	személynévi eredetű magyar név, vagy esetleg egy szlovák eredetű 'Pál népe' jelentésű névalak került át a magyarba	1339.	(Szepes)szentpál
Valkó	1300.	Karatna	horvát névadásban keletkezett a székelyföldi Karatna-patak nyomán	1332.	Szentjános
Veszprém	1086.	Endréd		1454.	Szentmárkúr

megye	évszám	korábbi név	eredete	évszám	új név
Zágráb	1269.	Pounya	a falu Una folyó menti fekvésére utal	1501.	Szentistván
	1138.	Zelina	szláv eredetű víznévből való	1411.	Szentiván
	1242.	Marócsa	déli szláv eredetű, és összetartozik a Baranya megyei Marócsa névvel	1517.	(Marócsa)Szentiván
	1201.	Lupoglav	Horvát eredetű: 'buta fej'-et jelent	1367.	Szentmiklós
Zala	1360.	Karac(s)földe	Előtagja személynévi eredetű	1399.	Szentmiklós

Speciális esetek:

- A Brassó vidéki Földvár (1379.) erdélyi szász párhuzamos névadásban, 1371-ben kapta az ugyancsak a várra utaló Merenburg nevét, a templomra utaló változatot (Szentmária) pedig még a latin nyelvű 1240-beli említésből ismerjük.
- Heves megyében, Apaszentmiklós esetében a másodlagos védőszentnévi alapelem-hez személynévből való jelző is csatlakozik már 1412-ben: Apaszentmiklós. A település korábbi (1358-as) neve pedig Inevására volt, mert a helység a Tomaj nembeli, 1251-ben szereplő June vásáros birtokát képezte.
- A Heves megyei (1490-től) Szenttamás először (1395-ben) a pusztásodásra utaló Csunegyház nevet viselte, majd a 14. század elején vagylagosan a Szenttamás és a puszta személynévi eredetű Csuna ~ Csuma nevet, 1406-ban pedig a Csunaháza ~ Csumaegyház elnevezéseket.
- A Körös megyei Szentilona korábbi Koroska neve (1519-ben megkülönböztető előtagként is) horvát névadásban keletkezett, mely a helységen átfolyó patak nevével egyezik.
- Szentvid (1254.) a Nyitra megyei Nagykosztolány (1208.) szlovák neve, amely aztán a magyar nyelvben is felülkerekedett, s a templomra való utalással párhuzamos névadásban jött létre.
- Zala megyében a mai Szentimrefalva 1367-ben még a Sárosd nevet 'viselte', majd az eredeti név 1493-ban a patrocíniumnévhez kapcsolódott: Szentimresárosd. (Mára ez lekopott a településnévről.)

7.4 Speciális esetek

Az abaúji Pusztaszentlőrinc esetében a védőszentet is tartalmazó változattal csak egyszer találkozunk: 1461-ben. 1388-ban a Szerencs, 1459-ben pedig ennek jelzővel bővült alakja: a Pusztaszerencs fordul elő.

Az Abaúj megyei Szentvér neve időlegesen váltotta föl a korábbi (1297-es) Béla és a szintén időlegesen (1440-ben), vagylagosan használt Jánosfalva nevet. 1505-ben megjelent a Szentvérfalva alak, 1553-ban pedig a Szentvérképe forma is.

A Németi osztódásával keletkezett és templomáról nevezett Baranya megyei falu a helyzetére utaló Nemti- jelzőt kapta: Nemptiszentjakab (1412).

Az elsődleges Keresztúr (1075.) nevet Bars megyében 1603-ban cserélték fel a Szentkereszt formával. A település mai neve: Garamszentkereszt.

Bereg megyében a sima védőszentnévi helységnevet: Keresztúr (1290.) másodlagosan egyéb motivációjú új név váltotta föl 1389-ben: Rafajn. (A település a birtokosáról kapta nevét, akinek neve a Rafael személynév módosulata.)

A bihari Szentmárton kettős nevet viselt 1489-ben, s kettejük harcából végül a Genyéte került ki győztesen.

A Bihar megyei Szentjánosugra elnevezése a következőképpen alakult ki: Biharugra egyik falurészének jelölésére egymással egyenértékűen szerepelt a parókiás templomot kifejező Egyházas- (1429.) és a védőszentnévi Szentjános- (1552.) jelző: Egyházas-/Szentjánosugra, s ezek a másik falurész név Monostoros- jelzőjével vannak korrelációban: Monostorosugra. Egyébként a legkorábbi, az 1093-as adat szerint a település az Ugra nevet 'viselte'.

A Fejér megyei Szentábrahámtelek (1455.) vagylagos, 1481-ben megjelent Kiskeve névváltozata az Al-Duna menti Keve helységre, az onnan fölköltöző lakosság eredeti lakhelyére mutat, és névköltözéssel keletkezett.

Az elsődleges Szentkereszt (1228.) nevet Fejér megyében 1394-ben cserélték fel a Vérteskeresztúr formával. A település mai neve: Vértesszentkereszt.

A Fejér megyei Aggszentpéter eredeti, 1270-ben használt neve: Zapakon, (mely a Szopok helynévvel függhet össze, s akkor az ennek alapjául szolgáló személynév -n képzős származéka lehet). A régi nevet 1346-ban fölváltó patrocíniumi név Og- ~ Ag- jelzője valószínűleg egy személyre, a falu egykori birtokosára utal, vagy pedig a település viszonylagos korát kifejező agg melléknévvel azonos.

A gömöri Szentdemeter Haripán osztódása révén jutott 1330-ban ehhez a vagy-
lagos formához, amely a későbbiekben kizárólagossá vált.

Gömör megyében a sima védőszentnévi helységnevet: Keresztúr (1266.) má-
sodlagosan egyéb motivációjú új név váltotta föl 1381-ben: Újvásár (mely a te-
lepülés újonnan megszerzett vásártartási jogára utal).

A gömöri Szentlélek nevű falu 1632 körül hagyta el a titulusból való 1332-től
használt nevét, s vette föl a birtokosára utaló Oldalfalva névalakot.

Győr megyében a Szentberekalapja név 1449-ben az Alap nemzetség birtok-
megosztásával kapcsolatban, e rész templomcímének megkülönböztető funkci-
ójú alkalmazásával keletkezett. Az 1517-ben vagylagosan és később kizáróla-
gossá vált Rétalap névváltozat a helység rétségi fekvésével kapcsolatos.

A Győr megyei Rábaszentmihály 1224-ben a folyóra utaló Rába nevet viselte,
de a falut birtokló Farkas ispánról hamarosan (1324-ben) felvette a Farkasföldre
és a Farkasfalva nevet is, melyeket a patrocíniumi változattal vagylagosan
használtak 1392-ben.

A Heves megyei Szentgyörgy neve 1251-ben még Páli volt: a Pál személynév -i
képzős származéka, amely a helység pusztásodása után (1335-ben) Páltelekké
formálódott, de az eredeti név az újabb patrocíniumi alak jelzős változatával: a
Mezőszentgyörggyel vagylagosan is előfordul 1480-ban, ahol a Mező- jelző
mezőségi jellegű tájra utal.

A Küküllő megyei Szászkeresztúr az elsődlegesnek látszó (1270-es) Szentke-
reszt alakot másodlagosan a Keresztúr formával váltották föl 1356-ban. Ennek
1322-ből már adatolható erdélyi szász Cruz neve magyar mintát tükröz, vagy
pedig a magyarral azonos szemléleten alapuló párhuzamos névadásban kelet-
kezett.

A Liptó megyei Szentivánnak 1263-ban Veszverés volt neve. (E név természeti
csapással sújtott erdőre utal, de az irtásgazdasággal is kapcsolatba hozható.)
1411-es adatában pedig a védőszentnév analógiásan egészül ki a -háza utó-
taggal: Szentivánnháza.

Az elsődleges Keresztúr (1280.) nevet Liptó megyében 1808-ban cserélték fel a
Királyszentkereszt formával. A település mai neve: Szentkereszt.

A Nyitra megyei Szentjános (1808.) esetében a patrocínium az Elefánt (1411.)
nevű osztódott település egyik részének azonosítására szolgál 1786-ban:
Szentjánoselefánt.

Az elsődleges Keresztúr (1297.) nevet Nyitra megyében 1773-ban cserélték fel
a Szentkereszt formával. A település mai neve: Vágszentkereszt.

Megkülönböztető elem helyzetében szerepel a patrocínium a Pest megyei Szentlőrinc-káta nevében 1473-ban. A település eredeti neve 1221-ben: Káta. (A Káta nemzetség birtokterületén kialakult falvak azonosítására több esetben is templomuk védőszentjének nevét alkalmazta az elnevező közösség, pl.: Boldogasszonykáta, Szentmártonkáta, Szenttamáskáta.)

Pozsega megyében egy *Szentimre (1335.) > *Szentimrepaka > Imrepaka (1396.) helynévfejlődést tehetünk föl. 1396-ban vagylagos névváltozatként a Kispaka név is megjelenik az Imrepaka mellett. Végül a ma is használatos Szentimre megnevezés 'győzedelmeskedik'.

A Pozsega megyei Szentkatalin nevében többszörös ingadozás tapasztalható: a víznévi eredetű 1281-es Paka részint a birtokosára utaló Emrech-, részint pedig a méretét kifejező Kis- jelzővel bővült: így 1396-ban Emrechpaka, 1455-ben pedig Kispaka néven volt ismert, s az utóbbi vagylagos változatoként került elő a puszta védőszentnév.

Másodlagosan (1514-ben) jutott a Szentkatalin névformához egy pozsegai helység: 1334-es adatában a horvát névadásbeli Lesnik (jelentése: 'mogyoró-cserjénél lakók') szerepel, ennek vagylagos magyar nyelvbeli Szabadsfalva megfelelője pedig az 1361-es adatban olvasható.

A Somogy megyei Kék helység (1398.) osztódása révén jött létre a patrocíniumi előtagú Szentdieneskék 1564-ben.

A Szepes megyei Szentkereszt eredeti, 1290-ben használt neve Keresztúr, a másodlagos (1391-ben megjelent) Szentkereszt név a –falva utótaggal egészült ki, s a *Szentkeresztfalva még 1498-ban a Szent- tiszteleti jelző elhagyásával Keresztfalva formájúvá rövidült.

A Szepes megyei Szentléleknek korábban (1300-ban) is és később is Zsigra volt a neve, tehát csak alkalmilag (1337 körül) említhették plébániai titulussal.

A Varasd megyei helynév: Szentillés, másodlagosan lépett az 1509-ben jelzői helyzetben és 1808-ban vagylagosan is szereplő Obrezs helyébe. Ez szláv eredetű, és összetartozik a Kelet-Szlovákiában lévő ('domb melléke' jelentésű) Ubrezs nevével.

A mai Cirovicaszentiván Varasd megyében eredetileg (1334-ben) a Cirovica nevet 'viselte', melynek korábbi, 1534-ben pedig jelzőként is alkalmazott alapja: a Cerovica, egy horvát víznév.

Birtokosáról kapta másik nevét 1496-ban a Vas megyei Pósaszentkatalin: Pósafalva. A birtokos nevét a hivatalos névadásban erre való hivatkozással foglalták a helységnevébe.

Vas megyében a sima védőszentnév (1450.): Szentkirály, és jelzős változata: Tornai-szentkirály, vagy Torvajszentkirály (valószínűleg a Torvaj olvasat a he-

lyes, és ez puszta személynévi eredetű) ingadozást mutat 1411-ben a köznévi utótagos formával. 1461-ben pedig megjelenik a Szentkirályföldre változat.

A zalai Szentlélekuzsa (1808.) Uzsa (1327.) falu osztódásával kapcsolatban, az egyik rész azonosítására vette fel 1455-ben a templomnévi előtagot az ott lévő pálos kolostorról, s szorította ki a személyneves előtagú, 1548-ban vagylagosként használatos Lőrinceuzsája nevet.